

NOTAT OM

FORSKELLEN MELLEM SOCIAL INTEGRATION OG SOCIAL INKLUSION

Udarbejdet på opfordring fra European Commission; Directorate-General for Translation, Danish Language Department, Brussels

Af

Ole Steen Kristensen, Marie-Louise Oberman & Annie Dolmer

Psykologisk Institut, Aarhus Universitet

April, 2007

Begreberne "social integration" og "social inklusion" anvendes ofte i flæng. De to begreber forveksles ofte og bruges undertiden i den modsatte betydning af den egentlig intenderede i sammenhængen. Bredere socialpolitiske betragtninger og politiske hensigtserklæringer indblandes ofte i definitionerne, eks: "I strategien for social integration er det langsigtede perspektiv rettet mod at bryde den negative sociale arv". Her er der blevet byttet rundt på social integration og social inklusion.

Formålet med dette notat er at bidrage til en mere stringent sprogbrug, velvidende at sproglig praksis er vanskelig at ændre. Der kan være forskel i anvendelsen af begreberne i videnskab og almindelig sproglig praksis. Begrebernes empiriske afgrænsninger skifter over tid, på grund af afhængigheden af politiske, økonomiske og sociale omstændighederne i tiden.

Integration forudsætter inklusion. En person kan være inkluderet uden at være integreret; men en person kan ikke være integreret uden at være inkluderet.

Social integration og social inklusion som sproglige begreber

Social integration

(Kommer fra latin: integrare betyder at gøre noget helt, dvs. sammenslutning af flere dele)

Social Integration betegner en bevægelse i fortid, nutid eller fremtid. Bevægelsen kan vedrøre såvel personer som et fælles tredje, f.eks. ideologiske forestillinger. Bevægelsen indebærer et aktivt individ. Social Integration handler om, at en mindre del skal indplaceres i noget større. Der kan iagttages tre dimensioner:

- a) Integration af teorier, idéer og forestillinger eller systemer: "EU handler om integration af europæiske lande", "En politisk union blev integreret med idéen om en monetær union", "Psykoanalysen er søgt integreret med behaviorisme", "Et stærkt og konkurrencedygtigt samfund forudsætter social samhørighed". "Blekingegadebanden var en integreret del af den danske venstrefløj". Nogle gange kombineres begreber: "Mainstreaming social inclusion is

the integration of poverty and social inclusion objectives, including an equality perspective” (www.europemsi.org)

- b) Rolle, funktion eller position ofte udtrykt i eller målt ved socialt netværk, hvor personer ses ”udefra”: ”Han arbejder ihærdigt på at blive integreret og finde sin plads i en gruppe”, ”Integration på arbejdsmarkedet udgør et meget vigtigt mål, da beskæftigelse for mange mennesker er den vigtigste sikring mod social udstødelse” (Meddelelse fra Kommissionen, 2006). ”Den nye spiller er integreret på håndboldholdet”
- c) Et tilhørsforhold til en (majoritets)gruppe, hvor personer tilegner sig og forholder sig til den kulturelle og normative orden: eks.: ”Han er blevet *for* integreret”, ”Han føler sig som en del af en gruppe”

Social inklusion

(Kommer fra latin: claudere betyder lukke inde, dvs. indbefatte eller medregne noget)

Social inklusion betegner en bevægelse mellem grupper. Social inklusion handler om at flytte grænsen mellem to områder (dele), og dermed gøre et område større og et andet mindre. Grænsedragningen sker uafhængigt af et (passivt) individ og involverer et lighedsbegreb, idet man med social inklusion mener lige muligheder for alle (inkluderede eller ekskluderede). Grænsesætningen varierer fra land til land og er afhængig af den kulturelle og normative orden. På forhånd er nogle definerede som ekskluderede: for eksempel personer med ”negativ social arv” – dvs. processen er mere et politisk forløb end en individuel udviklingsproces.

- a) Inklusion defineres i forhold til den eller de grupper, en person forholder sig til. Det indebærer, at man kan være inkluderet i en gruppe og ekskluderet fra en anden. ”Ikke alle fattige kan forstås som ekskluderede og ikke alle ekskluderede kan forstås som fattige”.
- b) Kendetegn på gruppen: ”Vigtig for at fremme social inklusion er, at der sikres en bred beboersammensætning i boligområderne” (Danmark. Handlingsplan om social beskyttelse og inklusion 2006-2008.)
- c) Adgangsmuligheder: ”Udsatte har utilstrækkelig adgang til arbejdsmarkedet”. ”arbejdsløshed indebærer social eksklusion”. Objektiv betragtning på deltagelse og indflydelse: ”Social exclusion may be refined as an accumulation of confluent processes with successive ruptures arising from the heart of the economy, politics and society, which gradually distances and places persons, groups, communities and territories in *a position of inferiority* in relation to centres of power, resources and prevailing values” (www.europemsi.org). ”People’s capability to participate fully in both economic and social life” [Om de er i stand til det – ikke om de gør det.]

Social Integration og Social Inklusion som videnskabelige begreber

Social Inklusion er ensbetydende med at bekæmpe/fjerne barrierer for ekskluderede og er et relativt nyttilkommet begreb. Social Integration er mere omfattende, dvs. at det både indebærer at fjerne barrierer, men også at skabe motivation hos den person, der skal integreres, og i det system, personen skal integreres i.

Begrebet ”social integration” har længe været anvendt i sociologisk teori som en betegnelse for samhørighed mellem dele af et større system, således at et højt differentieret system (f.eks. et

samfund med stærk arbejdsdeling) stiller større krav til social integration end et lavt differentieret system. Social integration kommer dermed til at fremstå som en betegnelse for et samfunds eller et systems sammenhængskraft. Den franske sociolog Emile Durkheim (1978, org. 1897) anvendte denne tankegang, da han undersøgte antallet af selvmord som udtryk for manglende sammenhængskraft i et samfund. Begrebsanvendelsen ses også hos den amerikanske sociolog Talcott Parsons (i samarbejde med Robert Bales, 1956), der anså social integration som det, der bandt et systems delelementer sammen samt hos den amerikanske sociolog Peter Blau (1960), der så social integration som de bånd, der binder mennesker sammen i en gruppe: "Social integration prevails in a group if bonds of attraction unite its members".

Social integration stilles op over for differentiering og anvendes i en meget omfattende betydning, hvilket har fået flere, herunder bl.a. den tyske sociolog Niklas Luhmann, til at sætte spørgsmålstejn ved begrebets forklaringskraft. Luhmann koncentrerer sig af samme grund om distinktionen mellem social inklusion og social eksklusion som tilføjelser til distinktionen mellem integration og differentiering. En af hans pointer er, at en stigende differentiering medfører flere systemer, som man kan være inkluderet i eller ekskluderet fra. At være inkluderet eller ekskluderet bliver i Luhmanns optik et spørgsmål om den måde, hvorpå mennesker bliver betegne, dvs. om mennesker er interessante i kommunikation.

I psykologisk litteratur anvendes begrebet "social integration" sjældnere, og alligevel må man sige, at socialpsykologisk teoridannelser handler om, hvordan mennesker indgår i eller føler sig som en del af en gruppe og hvilken rolle dette spiller i integrationen mellem grupper, sådan som det udtrykkes af Dovidio et al:

"The ways in which people understand their group membership thus play a critical role in social conflict and harmony and in intergroup integration" (Dovidio, Gaertner, Esses & Brewer, 2003)

Sociologen Peter Blau anvender også i sin teori om social integration datidens (1960) socialpsykologiske forskning og påpeger, at social integration – udover at være et bånd mellem mennesker – også skaber "impression management", hvilket indebærer et paradoks: enhver person, der søger at blive integreret i en gruppe, vil naturligt søge at gøre indtryk på andre og på den måde vise, at han er attraktiv for de andre, mens gruppens øvrige medlemmer kan reagere på dette "impression management" og være afvisende over for den nytilkomne person.

I socialpsykologi anvendes social integration i (mindst) to yderligere betydninger: For det første forbindes social integration ofte med begreberne deltagelse, social støtte, socialt netværk og sociale relationer indenfor sundhedspsykologien, hvor social integration antages at være en faktor, som påvirker individets helbred. Social integration bliver brugt som overbegreb for en række processer: deltagelse (Herrero & Gracia, 2004), kultur og social støtte (Nielsen & Christensen, 2002), integration i klasseværelset (van Rossem et al). Som mål for social integration anvendes spørgsmål om, hvor mange forskellige roller en person har eller om graden af vedkommendes aktivitet i forskellige sammenhænge (fx kirke eller sportsklub).

"Perceived support, which is actually more of an appraisal than an actual support-related interaction" (Manne, 2003: 59)

“Received support is defined as actual supportive behaviours.” (Manne, 2003: 59)

“Social integration, asks the individual to report how many different roles he or she has or the degree to which the individual is active in different activities (e.g. church). The proposed mechanism for this type of support is that a person who has a greater number of roles or is more differentiated identity and that stressful events in one area of life, or one role function, would be less likely to impact the individual because fewer roles and areas of life are disrupted.” (Manne, 2003: 59-60)

Fokus på social integration som ”antal relationer” ses i denne sammenhæng primært i forhold til sundhed og livskvalitet. Folk med god social integration lever længere og har lettere ved at overleve svær sygdom.

“Social integration is the extent to which an individual participates in a broad range of social relationships” (Brissette, Cohen & Seeman, side 54)

“Social integration is a multidimensional construct that is thought to include both the behavioural component of active engagement in a wide range of activities and/or social relationships and the cognitive component of a sense of communality and an identification with one’s social roles.” (op. cit. side 56)

“Social participation measures assesses the frequency with people report engaging in various activities” (op. cit. s. 59)

I en anden tekst udvider Cohen ovenstående med et par kommentarer om, at hans forståelse af social integration har rødder i Durkheim’s arbejder om sociale forhold og selvmord, samt ideen om at social struktur og fælles normer er beskyttende for individet og samtidig tjener til at regulere adfærd:

“Social integration is defined as participation in a broad range of social relationships (Brissette et al. 2000). It is a multidimensional construct thought to include a behavioural component – active engagement in a wide range of social activities or relationships – and a cognitive component – a sense of community and identification with one’s social roles. The concept of social integration is rooted in Durkheim’s seminal work on social conditions and suicide. Durkheim proposed that stable social structure and widely held norms are protective and serve to regulate behaviour.” (Cohen, 2004)

Fletcher & Shaw ser social integration som hvor meget kontakt man har til det omkringliggende nærmiljø, og hvor meget man involverer sine børn i deres omgivelser. Ligeledes har de tre aspekter de måler social integration ud fra:

”...three measures of social integration: their own connectedness to their communities and involvement in school – versus community-based extracurricular activities.” (Fletcher & Shaw, 2000).

Her ses social integration også som en tilknytning til det lokale miljø, men modsat Cohen et al ser man her også på tilknytning til mere 'offentlige instanser' og kollektive fællesskaber (skole, foreninger) og ikke kun på relationer i nærmiljøet (antal venner og bekendte).

For det andet anvendes social integration ofte som en modsætning til social eksklusion. Dette kan foregå på den måde, at social integration ses som et endepunkt på et kontinuum fra integration over assimilation og segregation til social eksklusion (Berry, 1997), hvor "some degree of cultural integrity (is) maintained, while at the same time seeking to participate as an integral part of the larger social network" (op. cit., side 9). Modsatningen kan også være skabt ud fra en almen betragtning om, at mennesker har behov for at høre til en gruppe ('belongingness'):

"Meaningfull human relationships are a crucial part of the self. Baumeister & Leary (1995) have proposed that the need to belong is one of the most fundamental human motivations, underlying many emotions, actions, and decisions through out life. Belongingness theory predicts that people seek to have close and meaningfull relationships with others, perhaps because such relationships increase the likelihood of survival and reproduction (Shaver, Hazan, & Bradshaw 1988). Social exclusion may have hampered reproductive success; it is difficult to find a mate when one is isolated by others or devaluated by others." (Baumeister & Twenge, 2003)

Kilian et al ser på social integration i forhold til skizofreni og prøver på at definere social integration dels udfra et subjektivt (fænomenologisk) fokus og ud fra et mere generaliserbart/objektivt fokus. Forsøget på at objektivisere det fænomenologiske ender i større eller mindre grad med, at man i 'objektiviseringen' skal tage højde for individuelle forskelle. "Den eneste lighed er, at alle er forskellige" (Kilian, Lindenbach, Löbig, Uhle, Angermeyer, 2001)

Granerud & Severinson (2006) undersøger indsatsen for social integration for psykisk syge. De ligger vægt på social integration som værende en meget vigtig faktor:

"Social integration can be viewed as one of the ideological foundations behind the development of decentralized psychiatry" (side 1)

Social integration handler om tilhørsforhold: at man føler sig som en del af samfundet, og at man har et socialt netværk. Forfatterne peger på, at det at have/få et job er en afgørende faktor for den sociale integration idet dette indebærer: En oplevelse af at være med i samfundet og dermed øget selvværd, giver mulighed for at skabe sociale kontakter, giver økonomisk sikkerhed og mulighed for at deltage i sociale arrangementer (Granerud & Severinsen, 2006)

Konkluderende egner begreberne "Social integration" og "social inklusion" sig ikke som forklaring eller kriterium for om integration/inklusion er god eller dårlig, vellykket eller ikke-vellykket. Social integration og social inklusion er to perspektiv på marginalisering.

KILDER

- Baumeister, R.F. & Twenge, J.M. (2003) The social self. Kapitel 14 I: Millon, T. & Lerner, M. J. (Editors) *Handbook of Psychology, vol. 5: Personality and Social Psychology*
- Berry, J.W. (1997): Immigration, Acculturation, and Adaption. *Applied Psychology: An international review*, 46, 1, 5-68

- Bilag til fælles rapport om social beskyttelse og social integration - landeprofiler. http://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/2006/annex_da.pdf
- Blau, P. (1960): A theory of social integration. *The American Journal of Sociology*, 65, 6, 545-556
- Brissette, I.; Cohen, S.; Seeman, T.E (2000) Measuring Social Integration and Social Networks. I: Cohen, Sheldon (Ed); Underwood, Lynn G. (Ed); Gottlieb, Benjamin H. (Ed). *Social support measurement and intervention: A guide for health and social scientists*. New York, NY, US: Oxford University Press.
- Cohen, S. (2004): Social Relationships and Health. *American Psychologist*. Special Issue: Awards Issue 2004. Vol 59(8), Nov 2004, pp. 676-684
- Danmark. Handlingsplan om social beskyttelse og inklusion 2006-2008. http://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/2006/nap/denmark_dk.pdf
- Dovidio, J.F., Gaertner, S.L., Esses, V.M., Brewer, M.B. (2003) Social Conflict, Harmony and Integration. Kapitel 20 I: Millon, T. & Lerner, M. J. (Editors) *Handbook of Psychology, vol. 5: Personality and Social Psychology*.
- Durkheim, E. (1978; org. 1897): *Selvmodet*. Oslo: Gyldendal
- Fælles rapport om social beskyttelse og social integration - landeprofiler. http://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/2007/joint_report_da.pdf
- Flehcher, A. C. & Shaw, R. A. (2000). Sex differences in Associations Between Parental Behaviors and Characteristics and Adolescent Social Integration. *Social Development*. Vol 9(2), 2000, pp. 133-148
- Gracia, E. & Herrero, J. (2004). Determinants of social integration in the community: An exploratory analysis of personal, interpersonal and situational variables. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 14, 1-15.
- Granerud, A. & Severinsen, E. (2006): The struggle for social integration in the community – the experience of people with mental health problems. *Journal of psychiatric and mental health nursing*, 13, s.288.
- Kilian, R. Lindenbach, I., Löbig, U., Uhle, M., Angermeyer, M.C. (2001): Self-percieved social integration and the use of day canters of persons with severe and persistent schizophrenia living in the community: a qualitative analysis. *Social Science & Medicine*. Vol 57(6), Sep 2003, pp. 1127-1142
- Lockwood, D. (1976; org 1964): Social integration and system integration. In Zollschan, G.K. & Hirsch, W. (eds.): *Social change*. N.Y.: John Wiley
- Luhmann, N. (2002; org. 1995): Inklusion og eksklusion. *Distinktion*, 4, 121-139
- Mainstreaming social inclusion: Better Policies, better outcomes. www.europemsi.org
- Manne, S. (2003) Coping and social support. Kapitel 3 I: Nezu, A.M., Nezu, C.M. & Geller, P.A. (Editors) *Handbook of Psychology, vol. 9: Health Psychology*.
- MEDDELELSE FRA KOMMISSIONEN TIL RÅDET, EUROPA-PARLAMENTET, DET EUROPÆISKE ØKONOMISKE OG SOCIALE UDVALG OG REGIONSUDVALGET om en konsultation vedrørende foranstaltninger på EU-niveau til fremme af en aktiv integration af de mennesker, der befinder sig længst væk fra arbejdsmarkedet http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/da/com/2006/com2006_0044da01.pdf
- Nielsen, K. & C. A. (2002). Social integration i arbejdslivet - belyst gennem en undersøgelse inden for voksenhandicapsektoren. *Tidsskrift for arbejdsliv*, 4, 61-80.
- Parsons, T. & Bales, R.F. (1956): *Family. Socialization and Interaction Process*. London: Routledge

- Thomsen (2005). Definition af begrebet 'social inklusion' i relation til projekt 'inklusion i lokalsamfundet af beboere med psykiske lidelse. Notat fra Videns- og Formidlingscenter for Socialt Udsatte.
- van Berkel, R. (2001). Aktivering inden for EU - kompetenceudvikling eller tvungen frigørelse?" *Tidsskrift for arbejdsliv*, 3(1), 41-55.
- Van Rossem, R. & Vermande, M. M. (2004). Classroom Roles and School Adjustment. *Social Psychology Quarterly*, 67, 396-411.